

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשל"ז

יוצא לאור לימים ראשונים דחג הסוכות, ה'תשפ"ה

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

ולעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת וכוי ר' מאיר ע"ה

בן הר"ר אהרן ע"ה

נפטר י"ב תשרי, ה'תשנ"ו

פרימן

ת' נ' צ' ב' ה'

נדפס על ידי ולזכות משפחתו

שיחיו לאורך ימים ושנים טובות ובריאות

ועד הנחות בלה"ק

מכון להוצאה לאור תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ ז"ע

Lahak Hanochos Inc. 788 Eastern Parkway, Suite 408, Brooklyn, N.Y. 11213

Tel. (718) 604-2610 Email: info@lahak.org

ב"ה.

הגיע מבית הכורך

תורת מנחם

ספר המאמרים תש"מ

*

הספר נשלח לבתי המנויים

כן ניתן להשיג את ספרי המאמרים:

תשי"א-תשל"ט

וכן את פ"ב כרכי תורת מנחם — התוועדויות

בחנויות הספרים המובחרות

ובחנות הספרים קה"ת בארה"ב ובאה"ק

www.lahak.org

או בטלפון: בארה"ב 718-604-2610; באה"ק 03-9606-018

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ימים ראשונים דחג הסוכות ושבת חול המועד סוכות הבעל"ט, הננו מוציאים לאור התוועדות ליל שמחת תורה ה'תשל"ז, הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה — מכתבים (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

יום „בשם השם" יא תשרי, ה'תשפ"ה
שנת השבעים וחמש לנשיאות כ"ק אדמו"ר ז"ע
ברוקלין, נ.י.

©

Published and Copyright 2024 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • http://www.lahak.org

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5785 • 2024

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

CH Print & Ship

478 Albany Ave. Brooklyn N.Y. 11203

(718) 771-5000

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחי

ב

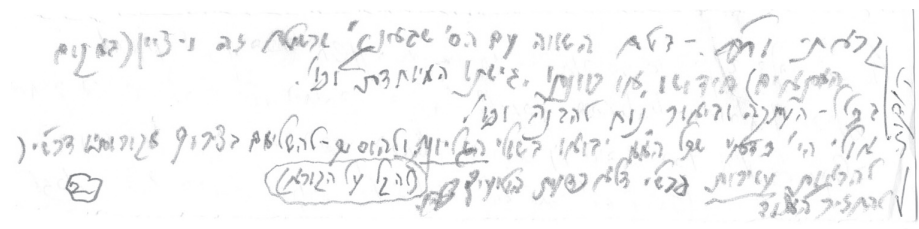
[היתש"מ]

קראתי ות"ח. – בטח השווה עם הסי' שבאנגי שבשטח זה ויצוין (במקום המתאים) חידושו, או כוונתו, גישתו המיוחדת וכו'.

בכלל – העתקה וביאור נוח להבנה וכו'.

אולי הי' כדאי שכל המ"מ יבואו בשולי הגליון (להקל על הקורא). ולהוסיף – להשלימם בצירוף מקורותיו דרש"י (להראות עשירות פרש"י דלא כדעת הטועים בזה).

להחזיר המצו"ב.

ב

מצילום כתי"ק, על גליון מכתבו של מו"ה ד"ר יהושע פנחס דורון – בו כותב (בין השאר): "ומענין לענין, בכ"ה חשון תש"מ שלחתי לאדמו"ר שליט"א פרק אחד (בראשית א') מתוך פרושי לרש"י על התורה* ובקשתיו שיזכני בהערותי-הארותיו לפרוש. הריני מצרף בזה את הפרק הראשון מפרשת נח ואבקש בכל לשון של בקשה לזכות אותי בהערות ובקורת על עבודתי (אם לחסד ואם לשבט)".

השווה עם הסי' שבאנג' שבשטח זה כו': ראה עד"ז אג"ק חל"א אגרת יא'תשל (ס"ב).

(* מתוכן המענה דלהלן משמע שהכוונה לפרושו – באנגלית, שממנו, כך נראה, י"ל לאחרי: The Mystery of Creation According to Rashi (1) = המסתורין של הבריאה ע"פ רש"י, על פרשת בראשית – ניו יארק, 1982; 2) Rashi's Torah Commentary = פירוש רש"י על התורה, על חמשה חומשי תורה – ניו דזשערזי, 2000. – בנוסף לספרים אלו, באנגלית, גם הו"ל הנמנע סדרת ספרים, בלה"ק, בשם "באור סתומות ברש"י" (ניו דזשערזיניו יארק, תשמ"ה תשס"ב) – עליו קבל מכתבים, מענות ודברי עידוד רבים מרבינו.

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשל"ז.

בלתי מוגה

א. בנוגע לצייוי "ושמחת בחגך"¹, נשאלת לכאורה אותה שאלה ששואל אדמו"ר הזקן (בשם רבו המגיד², וע"י אדמו"ר הזקן נעשה המגיד גם רבינו) בנוגע לצייוי "ואהבת את ה' אלקיך"³ – איך שייך ציווי על רגש שבלב?

צייוי שייך על ענין שהמצווה הוא בעה"ב עליו, כמו ענין המעשה, וכן ענין הדיבור, ואפילו מחשבה, שיש ביכלתו לחשוב מחשבה אחרת ועי"ז לדחות את המחשבה הבלתי רצוי' או בלתי מותרת; אבל איך שייך ציווי על רגש שבלב?

ומה שהמוח שליט על הלב⁴ – הרי זו עבודה גדולה. ובפרט ע"פ המבואר בספרים⁵ ששליטת המוח על הלב היא רק בנוגע למעשה בפועל, והיינו, שכאשר מצד המוח נדרש לעשות כך, ומצד הלב באופן אחר, אזי שולט על המוח על הלב לעשות כפי שנדרש מצד המוח; אבל אין זה פועל שינוי ברגש הלב.

ואילו בנוגע לעבודת ה' – לא מספיק ענין המעשה בפועל, אלא יש ציווי "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", "בשני יצריך"⁶, לא רק בחלל הימני שבלב, ש"לב חכם לימינו"⁷, אלא גם בחלל השמאלי שבלב, ש"לב כסיל לשמאלו"⁸, והיינו, שהאהבה שבחלל הימני צריכה להתגבר גם על החלל השמאלי ששם הוא משכן היצר שענינו היפך אהבת ה', ולפעול עליו שיתהפך לאהבה את ה'.

וכיון שאהבה היא שורש לכל רמ"ח מצוות עשה⁹ [שהרי "ואהבת את ה' אלקיך" בא בהמשך ל"שמע ישראל גו' ה' אחד"¹⁰, והרי הציווי "אנכי ה' אלקיך"¹¹ כולל כל רמ"ח מצוות עשה¹¹], הרי מובן שכשם שברור הדבר

- 1) פ' ראה טז, יד.
- 2) ראה או"ת בהוספות סכ"ו ואילך. וש"נ.
- 3) ואתחנן ו, ה.
- 4) זח"ג רכד, א (ברע"מ). תניא פי"ב (יז, א). ועוד.
- 5) ראה גם תו"א תצוה פד, ד. סהמ"צ להצ"צ מצות זכירת ומחיית עמלק פ"ב (דרמ"צ
- 6) צה, ב ואילך.
- 7) ברכות רפ"ט. ספרי ופרש"י עה"פ.
- 8) קהלת יו"ד, ב.
- 9) תניא פ"ד. חינוך קטן.
- 10) ואתחנן שם, ד.
- 11) יתרו כ, ב.
- 12) תניא רפ"כ.

שיכולים לקיים את כל המצוות להיותם עניני מעשה, כמו"כ ברור שבודאי יכולים לקיים הציווי "ואהבת את ה' אלקיך" שהוא השורש לכל המצוות.

אך על זה נשאלת השאלה: איך שייך ציווי על רגש שבלב?

ב. ועד"ז נשאלת השאלה בנוגע לציווי "ושמחת בחגך", שהרי גם שמחה היא רגש שבלב, ואיך שייך ציווי על זה?

ובפרט ע"פ החילוק הידוע¹² בין שמחה לתענוג, שתענוג יכול להיות גם מענין שנמצא מרחוק, ולדוגמא, שמתענג מזה שיודע שיש לו הון יקר, אע"פ שהוא סתום ונעלם ונמצא במקום רחוק, משא"כ שמחה שייך רק מדבר שהוא בגלוי, ואם אינו בגלוי אלא רחוק ממנו, יכול להיות אצלו רגש טוב, תענוג וכו', אבל לא ענין השמחה ששייך רק על דבר הגלוי.

וכפי שרואים בנוגע לשמחת נישואין, שאמירת שבע ברכות היא (לא בשעה שנגמר השידוך, ואפילו לא בזמן החתונה, אם הוא נמצא במקום אחר, אלא) דוקא כשנמצאים ביחד עם החתן והכלה, והיינו, שלא די בכך שיודע שבמקום פלוני נערכת חתונה שבגלל זה יהי' אצלו ענין השמחה באופן של אמירת שבע ברכות, אלא עליו להיות במקום שבו נמצאים החתן והכלה, כיון שדוקא אז יכול להיות השמחה בגלוי.

ועד"ז בנוגע לשמחה הקשורה עם בשר ויין, "אין שמחה אלא בבשר" (כמו בזמן שביהמ"ק הי' קיים שהקריבו שלמי שמחה) ו"אין שמחה אלא ביינ" ¹³ (כפי ששייך גם בזמן הזה, כפי שפוסק רבינו הזקן בשו"ע¹⁴ בנוגע למצות עשה "ושמחת בחגך", שהיא גם בחול המועד) — שאם הבשר דשלמי שמחה יהי' רק מונח על שולחנו, אבל לא יאכלנו, וכן אם תהי' לו חבית יין שלימה, אבל לא ישתה היין, לא יהי' אצלו ענין השמחה, כיון שענין השמחה שייך רק בדבר שבגלוי ובפנימיות כו'.

ומזה מובן, שכאשר יודעים שיש דבר המשמח בעולם האצילות, או לעתיד לבוא, או בעבר — אין זה שייך לשמחה בברוקלין בשנת תשל"ז, אלא צ"ל ענין שהוא בגלוי עתה.

ואף שלכאורה יש עצה לענין השמחה (גם בזמן הזה) ע"י שתיית יין — הרי בכתוב לא נאמר "ושמחת ביינך", אלא "ושמחת בחגך", היינו, שהיין רק מוסיף בענין השמחה שמתגלית ע"י היין, אלא השמחה היא בענין החג. ובפרט ע"פ מ"ש¹⁵ "והיית אך שמח", היינו, שבמשך כל

(12) ראה סה"מ תרנ"ז ע' קעג ואילך. (14) אור"ח סתק"ט ס"ו. ושי"ג.

ועוד. (15) פ' ראה טז, טו.

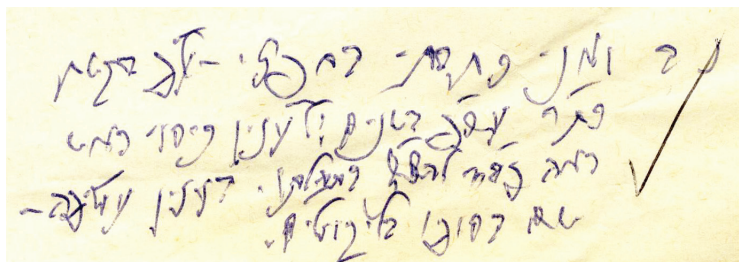
(13) פסחים קט, א.

הוספה

א

[כ"ג אלול, ה'תשי"מ]

נ.ב. ואני כתבתי בחפזי — ע"פ בקשת כתי"ר עכ"פ בשנים: בענין כיסוי ראש — ראה פס"ד להצ"צ בתחלתו. בענין עטיפה — שם בסופו בליקוטים.

א

מצילום כתי"ק, על גליון מכתבו של מו"ה ברוך מרדכי רקובר (אב בית-הדין הרבני — חיפה) בתאריך זה — בו כותב: "מן שמיא הזיכוני שיש לי האפשרות להמציא למעכת"ר את ספרי "ברכת אליהו" חלק שני על "אורח-חיים" ** . . כתלמיד הדין לפני רבו אבקש את ברכתו והסכמתו לספר זה, ומה מאד הייתי מאושר אם הייתי מקבל הארות מהוד מעלתו". — ההערות דלהלן הם, כנראה, לחלקו הראשון של ספרו הנ"ל (על שו"ע אור"ח סימנים א-ז — ירושלים, תשל"ח).

ואני כתבתי בחפזי: ע"פ תהלים לא, כג. קטז, יא.

בענין כיסוי ראש: אם הוא מצוה ואיסור כו' — ראה ביאורי הגר"א לשו"ע אור"ח ס"ח סק"ו. פס"ד להצ"צ בתחלתו: ושם אור"ח ס"ב — א, ד ואילך: "והגר"א סי' ח' סק"ו חלק כו". בענין עטיפה: אם שייך לשון עטיפה בטלית קטן — ראה ביאורי הגר"א לשו"ע שם סק"ד. וראה גם שם סק"א; ג — לענין עטיפה וברכה מעומד.

שם בסופו בליקוטים: ושם (סט, ג [צד 814]): "והגר"א ז"ל פי' . . והגר"א הביא כו" (וראה אג"ח כ"ג אגרת ד'תשג, ובהנסמן בהערות שם).

(* פירוש על ביאורי הגר"א לשו"ע.
**) סימנים נחלקנו — בני-ברק, תשמ"מ.

נוגע אליו, כיון שהוא שונה מהגוי; ומה שטוען שבגלל שמירת שבת ירויח פחות, צריך לידע, שהעיקר הוא לא הריוח כשלעצמו, אלא על מה מוציאים את הכסף, שהרי אם אדם ירויח אלף מטבעות, אבל אח"כ יצטרך להוציא אלפיים עבור עניני רפואות, אין זה כדאי לא רק מצד ענין הבריאות, אלא גם מצד חשבון כספי, כיון שכסף בלתי כשר גורר עמו גם כסף כשר וכו' —

ועד לטענה "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", שעל זה "אומרים להם .. ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

וכל זה צריכים בני"י לדעת גם בזמן הגלות, והיינו, שאף שישנם ג' השבועות, כולל גם שלא ידחקו את הקץ¹¹⁹, וישנו הציווי "ודרשו את שלום העיר וגו' כי בשלומה יהי לכם שלום"¹²⁰, מ"מ, גם אז צריך לדעת שארץ ישראל שייכת לבני"י, וכפי שאומרים: "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", היינו, שגם כאשר "גלינו", אזי זו "ארצנו".

ונוסף על מה שפועלים על הגוי עוד בזמן הגלות, הנה בשעתא חדא וברגעא חדא באה הגאולה האמיתית והשלימה, שאז יקויים היעוד "ועמדו זרים ורעו צאנכם"¹²¹, ועד ש"והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"¹²², בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(119) כתובות קיא, רע"א ובפרש"י.
(120) ירמ'י כט, ז.
(121) ישעי' סא, ה.
(122) שם מט, כג. וראה זכחים יט, רע"א.

היום צ"ל אך ורק ענין השמחה (כפי שנוגע גם להלכה¹⁶), גם לאחרי שפגה השפעת היין ע"י השינה (שהרי "יין קשה שינה מפכתו"¹⁷). וא"כ נשאר השאלה: כיצד יכולים לצוות על השמחה שהיא רגש שבלב?

ג. והביאור בזה — כמו הביאור בנוגע לענין האהבה — שהציווי הוא על ההתבוננות, להתבונן בדברים המעוררים את האהבה, ועי"ז יבוא בדרך ממילא לענין האהבה.

ובהקדים — שבודאי אין ענין יוצא מידי פשוטו, שהציווי הוא (לא על ההתבוננות, אלא) על רגש האהבה (שהרי אי אפשר לשנות לשון הפוסקים כו'), אלא הכוונה היא שהאפשרות לקיים ציווי זה היא ע"י ההתבוננות כו', דכיון שמדובר אודות נשמת איש ישראל, הרי בודאי שע"י ההתבוננות בדברים המעוררים את האהבה יבוא לרגש האהבה.

ועד"ז בנוגע לענין השמחה — שצריכה להיות התבוננות בדברים המעוררים את השמחה.

ד. ענינם של הימים טובים (שבהם נאמר "ושמחת בחגך") הוא — "זכר ליציאת מצרים" (כפי שאומרים בתפלה ובקידוש):

חג הפסח — שבו היתה היציאה ממצרים, שלכן נקרא "זמן חרותנו".

וגם חג השבועות, "זמן מתן תורתנו", קשור עם יצי"מ, שזוהי התכלית דיצי"מ, כמ"ש¹⁸ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"; וזהו גם מ"ש בהתחלת עשה"ד: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"¹⁹ — שאין זה באופן ש"תני תניא בדלא תניא"¹⁹, אלא באופן ש"תני לא תניא בדתניא", כיון שבשעת מ"ת ידעו כבר אודות הענין של יצי"מ (ועפ"ז מתורצת הקושיא הידועה של האבן עזרא²⁰ מדוע לא נאמר "אשר בראתי שמים וארץ").

וכן חג הסוכות קשור עם יצי"מ, כמ"ש²¹ "בסוכות תשבו גו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאתי אותם מארץ מצרים" (ועד"ז שמע"צ, שבא בהמשך לשבעת ימי חג הסוכות שלכן נקרא "שמיני עצרת").

וכיון שתורת אמת דורשת ענין הזכרון ("זכר ליציאת מצרים"), הרי מובן שאין זה באופן שזוכרים ענין שאירע כמה שנים ודורות לפני"ז (שזה

(16) ראה שו"ת מנחת יהודה (פיטרקוב
(17) תרפ"ה) אר"ח ס"ה. ועוד. וראה גם תו"מ
(18) שמות ג, יב ובפרש"י.
(19) לשון הש"ס — שבת כב, א. וש"נ.
(20) ראה תו"מ סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.
(21) אמור כג, מב-מג.
(17) ב"ב יו"ד, א.
(19) חכ"ד ע' 112.
(20) ראה תו"מ סה"מ סיון ע' שח. וש"נ.
(21) אמור כג, מב-מג.

מספיק כדי ש"לא תשכח"²²), אלא הזכרון הוא באופן שחוזרים וחוזים זאת ("מ'לעבט דאָס איבער") כמו שאירע זה עתה; וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²³ אודות איש חיל, שלאחרי כו"כ שנים שכבר לא שירת בצבא, התבונן ונזכר אודות עמידתו לפני המלך, עד שנתעלף... — שזוהי דוגמא על ענין הזכרון כפי שנדרש ע"פ תורה.

ה. אך עפ"ז צריך להביין: מדוע אומרים בתפלת יו"ט "ומפני חטאינו גלינו מארצנו":

כיון שביו"ט צריך להיות ענין השמחה "זכר ליציאת מצרים" — מדוע מזכירים אז ענין הגלות ("גלינו מארצנו") שהוא היפך היציאה ממצרים, ובמילא הרי זה מביא לידי רגש של היפך השמחה!?

ובפרט שמדגישים שהענין ד"גלינו מארצנו" הוא "מפני חטאינו": ענין הגלות אינו מקרה כו', אלא אנו אשמים בכך, שהרי הגלות הוא "מפני חטאינו" — לא החטאים של אבותינו, אלא החטאים שלנו, והראי' הטובה ביותר לכך היא מזה שאנחנו נמצאים בגלות; ואין זה ענין של חידוש ופולפול כו', שהרי מפורש בדברי חז"ל²⁴ ש"כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב כו'".

וההסברה בזה — דלכאורה איך אפשר לומר שעכשיו יש חטאים כאלו כפי שהיו בזמן חורבן בית ראשון ובית שני, ומה גם שסוג בני"ש שעליהם נאמר שגם הם "מלאים מצוות כרימון"²⁵ אינו הרוב אלא רק מיעוט, וא"כ, איך אפשר לומר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו" — ע"פ מ"ש הרמב"ם²⁶ "צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב... עשה מצוה אחת [מעשה אחד, דיבור אחד או אפילו מחשבה אחת], הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה", הרי מובן שגם דבר קטן [והרי מצד נה"ב וכו'] יכול להיות שיכשל בדקדוק קל של דברי סופרים (שערבים כו'²⁷) — ע"ד מצות עשה, וחמורים כו'²⁷ — ע"ד מצות לא תעשה) או במנהג ישראל כו'] יכול להכריע את כף המאזניים כו', ולכן שייך לומר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו".

ומכל זה מובן שהענין ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו" מדגיש

(22) ס"פ תצא. (26) ה'ל' תשובה פ"ג ה"ד.
 (23) ראה סה"ש תרצ"ד ע' 423 ואילך. (27) ראה סנהדרין פח, ב (במשנה).
 (24) ירושלמי יומא פ"א ה"א. ירושלמי שם פ"א ה"ד. ע"ז לה, א. ירושלמי שם פ"ב ה"ז. ועוד.
 (25) חגיגה בסופה. וש"נ.

יט. אמנם¹¹⁸, יכול להיות מעמד ומצב שבאים גוים וטוענים שארץ ישראל שייכת אליהם, כיון שהם היו שם עוד לפני בני"י, ובני"י הם לסטים שכבשו אותה מהם — שלכאורה הרי זו טענה ע"פ שכל וע"פ יושר, שמתקבלת על הדעת כו'.

אך על זה אומר רש"י לבן חמש למקרא בהתחלת פירושו על התורה: "שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

כלומר: אף אחד לא מכחיש את העובדה שהכנעני וכו' — שבעת האומות שהם באי"כחם של כל שבעים האומות — היו שם לפני בני"י, אבל מה שהם היו שם אינו מצד כחם ועוצם ידם, אלא רק בגלל שהקב"ה — שכל הארץ היא שלו כיון שהוא בראה — ברצונו נתנה להם, ולכן, כאשר ברצונו נטלה מהם ונתנה לנו, שוב אינה שייכת אליהם, אלא לבני"י.

ומה שהעולם הוא דמורקטי, וטוענים שיש להתחשב בדעת הרוב וכו' — הרי העולם אינו הפקר, אלא יש בעה"ב לעולם, שהוא הקב"ה, ובמילא לא נוגע דעת הרוב וכו'.

מענה זה — אומר רש"י לא מעצמו אלא בשם רבי יצחק, וגם רבי יצחק לא אומר זאת מעצמו, אלא כך מפורש בפסוק: "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"; וכיון שרש"י אומר שכך צריכים להשיב לאומות העולם [היינו, שרש"י לא אומר זאת לבני"י עצמם, אלא אומר "שאם יאמרו אומות העולם... הם אומרים להם וכו'"], הרי מובן, שכאשר אומרים זאת לגוי בדברים היוצאים מן הלב ובתוקף, מתקבל המענה אצלו ופועל עליו כו'.

וכל זה אומר רש"י לבן חמש למקרא (אף שלכאורה מה נוגע לבן חמש למקרא לדעת הטענות של אומות העולם) — בגלל שפוגש ילד אינו יהודי ששואל אותו מדוע הוא מתנהג ע"פ תורה וכו', ולאחרי שיגדל ישמע מהגוי שאלות נוספות,

— ולדוגמא: מדוע אומרים ששמירת שבת נוגע לענין הפרנסה, בה בשעה שגוי לא שומר שבת ויש לו פרנסה, ומוסיף לטעון, שבגלל ששומר שבת ואינו עוסק בפרנסה, אזי יחסר בפרנסתו, ואילו ה' עובד בשבת ה' מרויח יותר. ועל זה אומרים לו, שמה שנעשה אצל גוי, לא

(118) מכאן ואילך ראשי-פרקים בלבד (המור"ז).

ולכן אינו מתפעל מהמניעות והעיכובים שבעולם על קיום התומ"צ,

— החל מזה (שנדמה לו) שיש כאלו שמלעיגים על התומ"צ, כמ"ש בהתחלת השו"ע: "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי"ת", והיינו, שלאחרי שאומרים לו הענין ד"שויתי ה' לנגדי תמיד"¹¹¹ [לנגדי" דייקא, לא לאחוריו או לצדדים, אלא לנגדי, ו"תמיד" דייקא, לא רק ביוהכ"פ או בשמח"ת, בשבת או בחול המועד, אלא "תמיד", בכל יום], הנה עוד לפני שאומרים לו מה שצריך לעשות, אומרים לו מיד ש"לא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים כו", דכיון שנמצאים בעולם כזה שבו "אתם המעט מכל העמים"¹¹², יכולה להיות מציאות של מלעיגים, ולכן לכל לראש צריך להורות ש"לא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים", ורק לאחר מורים לו מה עליו לעשות כו' —

כי, בידעו שהעולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה — שזהו הענין ד"בראשית", ב' ראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית¹¹³, ובאופן ששניהם נכללים בתיבה אחת (שהרי אם כותבים בס"ת תיבת "בראשית" לא בתור תיבה אחת, אזי כל הס"ת פסולה), כיון שתורה וישראל הם מציאות אחת, היינו, שהמציאות של ישראל היא תורה — הרי לא יתכן שיהי' בעולם ענין שיהי' מונע ומעכב לתומ"צ, כיון שכל בריאתו היא בשביל התומ"צ, ומה שנראה שהוא מונע ומעכב, אין האמת כן, אלא הכוונה בזה היא רק כדי שיעורר בעצמו כחות עמוקים יותר.

וענין זה נעשה התחלת התורה, עוד לפני "החודש הזה לכם"¹¹⁴ — דאף שלכאורה "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", מ"מ, "פתח בבראשית", "משום כח"¹¹⁵ מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"¹¹⁶, היינו, שאומרים לבנ"י לא רק עניני תומ"צ, אלא גם "כח מעשיו הגיד לעמו", כיון שצריכים לפעול גם בעולם, שלא זו בלבד שלא יהי' מנגד, אלא יתהפך לטוב כו', וכפי שמצינו לדינא שצריך לפעול (לא רק על יהודי נוסף שיקיים תומ"צ, אלא) גם על גוים שיקיימו שבע מצוות בני נח עם כל סעיפיהם¹¹⁷.

ומגדיל את הרגש של היפך השמחה — שזהו היפך לגמרי מרגש השמחה שמצד הענין ד"זכר ליציאת מצרים" (היינו, שאינם רק שני ענינים שונים, אלא הם ענינים הפכיים לגמרי).

וביותר יוקשה — ששני הענינים ("זכר ליציאת מצרים" ו"מפני חטאינו גלינו מארצנו") נאמרים באותה ברכה:

גם אם יש צורך לומר בתפלת יו"ט "ומפני חטאינו גלינו מארצנו" כדי לעורר על ענין התשובה [כפי שממשיכים לבקש "יהי רצון מלפניך .. שתשוב ותרחם עלינו .. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו"] — היו יכולים לקבוע זאת בברכה בפני עצמה (שהרי בתפלת יו"ט יש שבע ברכות), ולמה קבעו אותם בברכה אחת, בה בשעה שהם ענינים הפכיים! ?

ו. ויובן בהקדם הביאור בדברי הרמב"ם²⁸ בענין שמחה של מצוה: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה .. עבודה גדולה היא .. שנאמר²⁹ תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב [ולהעיר ממ"ש רבינו הזקן³⁰ ש"נודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה", כידוע השקו"ט³¹ בנוגע לחידוש שבפי' האר"י ז"ל, דלכאורה הרי זה פשוט הכתוב] .. שנאמר³² והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' — דלכאורה אינו מובן:

דוד המלך — הי' שלם בכל עניניו, ותמיד היתה אצלו שמחה של מצוה, ובפרט בשעה שזכה להעלות את ארון ה' למקום קדוש יותר. וא"כ, מהי הראי' מזה שבאותה שעה הי' המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' [שיש מקום לומר שזהו מצד העלאת הארון כו', ולא מצד קיום ציווי הקב"ה], שלכן צריכה להיות שמחה של מצוה אצל כל אחד מישראל, גם בזמן הגלות! ?

והביאור בזה — שהיא הנותנת — שדוקא מצד זה שמצינו שמחה גדולה כזו אצל דוד המלך (שלכן מזכיר את שמו, אף שאין זה דבר רגיל), שאף שתמיד היתה אצלו שמחה של מצוה כו', הנה בשעה שהעלה את הארון למקום קדוש יותר (אף שגם לפני"ז הי' במקום קדוש) הי' "מפזז ומכרכר לפני ה'" — "בכל עוז"³³, "כהגלות נגלות אחד הרקים"³⁴, כאמרו "ונקלותי עוד זאת .. עמם אכבדה"³⁵ — בגלל שזכה לקיים ציווי

(32) שמואל"ב ו, טז.

(33) שם, יד.

(34) שם, כ.

(35) שם, כב.

(28) ה' לולב בסופן.

(29) תבוא כח, מז.

(30) תניא פכ"ו.

(31) ראה תניא השלם לשם אות יט (ס"ע)

תצד ואילך). וש"נ.

(114) בא יב, ב.

(115) תהלים קיא, ו.

(116) פרש"י בראשית שם.

(117) ראה רמב"ם ה' מלכים ספ"ח.

(111) תהלים טז, ח.

(112) ואתחנן ז, ז.

(113) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית.

ובכ"מ.

הקב"ה³⁶, הרי עאכו"כ איש פשוט, בזמן הגלות, שזכה שיכול ליקח דבר הרשות (לא דבר קדוש כמו הארון כפי שהי' אצל דוד המלך) ולקיים בו ציווי הקב"ה, בודאי שצריך להיות בשמחה גדולה ביותר.

ז. ומזה מובן גם בנוגע לעניננו:

כאשר יהודי אומר ביו"ט "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", ומתעורר בתשובה כו', הנה בידעו שתשובה היא "בשעתא חדא וברגעא חדא"³⁷, ועי"ז מתבטל תיכף ומיד ענין הגלות, ואז יוכלו להקריב הקרבנות בביהמ"ק — הרי זה פועל אצלו שמחה גדולה ביותר!

ונמצא, שדוקא ע"י הזכרת הענין ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו" ניתוסף יותר בענין השמחה — שלכן אומרים זאת בתפלת מוסף, שענינה הוספה בקדושה³⁸, כולל גם הוספה בענין השמחה גם לגבי השמחה שמצד אמירת "זכר ליציאת מצרים" בליל יו"ט בתפלת ערבית ובקידוש ובתפלת שחרית — שזוהי השמחה שמצד ענין התשובה שהיא גדולה יותר מהשמחה שמצד "זכר יציאת מצרים" (שהי' עוד לפני בנין ביהמ"ק, ואפילו לפני "מקדש המדבר"³⁹), ועד שלגבי השמחה שמצד ענין התשובה נעשה הענין דיצי"מ באופן של "זכר" בלבד (ע"ד א' הפירושים בענין "זכרון ליום ראשון" שנאמר בנוגע לר"ה⁴⁰ — והרי ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴¹ אודות השייכות של שמע"צ ושמח"ת לב' ימי ר"ה, שקביעותם באותם ימי השבוע⁴², שהענינים שפועלים בר"ה ע"י קן המרירות וקבלת עול, פועלים בשמע"צ ושמח"ת ע"י קן השמחה).

וזהו הטעם שאומרים "מפני חטאינו גלינו בארצנו" באותה ברכה שבה אומרים "זכר ליציאת מצרים" (ולא בברכה בפ"ע) — כי, צריך לוודא שאמירת "מפני חטאינו גלינו מארצנו" לא תביא לידי רגש של היפך השמחה, ולכן אומרים לפניו "זכר ליציאת מצרים" שזהו ענין של שמחה, ולאח"ז אומרים "יהי רצון מלפניך .. ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו'", ואז, כשמזכיר באמצע הענין ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו", הרי זה באופן שפועלת הוספה בשמחה, בידעו שה"מפתח" נמצא בידו — שביכלתו לשוב בתשובה בשעתא חדא וברגעא חדא, והרי

(36) להעיר מסנהדרין יט, ב: "מצוה שאני".

(37) זח"א קטט, סע"א.

(38) ראה גם תו"מ חפ"א ע' 377.

(39) רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ב.

(40) ראה רד"ה זה היום דראש השנה

אשתקד (תו"מ חפ"ב בתחלתו). ושי"ג.

סי"ג (תו"מ שם ס"ע 137). ושי"ג.

היורשים בשוה, ללא נפק"מ מהו הגיל ומהי דרגת הבנת והשגת היורש; אם הוא בן, אזי הוא יורש.

ועוד זאת, שענין הירושה בנמשל הוא יותר מכמו שהוא במשל — שהרי במשל הרי זה באופן שמה שיורש זה, לא יכול לירש אחר, ואילו בנמשל, יורש כל אחד מישראל את כל התורה כולה (ורוקד עמה), מהתחלת התורה, "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ועד לסיום התורה, "לעיני כל ישראל".

ולהעיר, שבסיום התורה מדובר אודות "כל האותות והמופתים .. היד החזקה .. אשר עשה משה לעיני כל ישראל" — לא כמו הקטורת שנכנס משה עם אהרן בלבד ללמדו מעשה הקטורת¹⁰⁶, אלא הענינים "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", כמו הענין דמ"ת ש"כל העם רואים את הקולות"¹⁰⁷, "רואין את הנשמע"¹⁰⁸, כולם בשוה.

ועד"ז בהתחלת התורה: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" — הן שמים והן ארץ, ושניהם בפסוק אחד, והיינו, שלמרות ריחוק הערך שבין ארץ לשמים, ובפרט לפי הפירושו¹⁰⁹ ש"שמים" כולל כל עניני שמים עד לשמים עלאין, נאמרו שניהם יחד באותו פסוק, ובאופן ש"ברא אלקים" הן "את השמים" והן "את הארץ".

וענין זה הוא (ככל עניני קדושה) באופן ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" (כמ"ש בספר יצירה¹¹⁰), וכפי שאומרים בנוסח ד"רשות לחתן בראשית: "מתכיפין (מלשון תיכף ומיד) התחלה להשלמה", כמנהג ישראל שלאחרי שמסיימים את התורה ב"לעיני כל ישראל", מתחילים מיד "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ".

יח. ולהעיר, שסדר הלימוד הוא שמתחילים מ"בראשית ברא אלקים וגו'" ורק אח"כ מגיעים עד "לעיני כל ישראל", אבל סדר קרה"ת בשמח"ת הוא — שתחילה קורין "לעיני כל ישראל" ואח"כ "בראשית ברא אלקים וגו'".

והענין בזה — שלאחרי שרואים ה"אותות והמופתים גו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל", אזי נעשה הענין ד"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" באופן אחר לגמרי — שנעשה אצלו עולם חדש (ולא אותו עולם שהי' לפניו),

(106) פרש"י שמיני ט, כג.

(109) ראה גם זח"א לא, ב. רנו, ב. הובא

ונת' בסה"מ תרני"א ע' פט ואילך. ועוד.

(110) פ"א מ"ז.

(107) יתרו כ, טו.

(108) פרש"י עה"פ.

ועאכו"כ בנוגע להקב"ה, בורא האדם (עם תכונותיו וכו') ומנהיגו, הרי בודאי שכאשר מצוה לעשות דבר, נתן תחילה את הכחות הדרושים לכך. וע"י ההתעסקות בענין החינוך מעמידים "צבאות ה'", והולכים יחד עמהם לקבל פני משיח צדקנו, "ובאו גו' במרום ציון"¹⁰⁰.

* * *

טז. הענין של שמע"צ ושמח"ת צ"ל באופן שיקחו מזה הוראה על כל השנה כולה, כמודגש גם בענין "שמחת תורה", שהרי תורה היא מלשון הוראה (כמ"ש בזהר¹⁰¹, ומוכן גם בפשטות).

ולכל לראש — בנוגע לענין השמחה, שהרי החידוש דשמח"ת הוא בענין ההקפות, שאז השמחה היא גדולה יותר גם משמחת בית השואבה¹⁰²:

אע"פ שאמרו רז"ל¹⁰³ "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו" — הרי שמחת בית השואבה נערכה ע"י יחידי סגולה, ושאר כל העם היו רק רואים ושומעים¹⁰⁴, משא"כ השמחה בעת ההקפות היא לא רק אצל יחידי סגולה, אלא אצל כל בני,

ועוד זאת, שאין זה באופן שגדולי ישראל רוקדים לחוד ואנשים פשוטים רוקדים לחוד, אלא כולם רוקדים ביחד, ואצל כולם השמחה היא בשוה — שהרי בענין הריקוד שוים כולם, כיון שענין הריקוד אינו קשור עם הבנה והשגה שבה יש חילוקי דרגות, שהרי בשעת הריקוד לא שייך להתבונן בענין עמוק, כיון שהריקוד יבלבל כו'.

וכפי שמודגש גם באופן הריקוד עם הס"ת¹⁰⁵ — שלא אוחזים את הס"ת פתוחה באופן שיכולים לראות מה שכתוב בה, שאז יש חילוקי דרגות: יש מי שמבין מה שכתוב בס"ת, ויש מי שאינו מבין אבל יודע לקרוא, ויש מי שאינו יודע לקרוא ללא נקודות, ורואה רק צורת האותיות כו', אלא אוחזים את הס"ת כפי שהיא סגורה ומכוסה במעיל, שאף שהוא בטל אל הס"ת, הרי הוא מכסה ומסתיר שלא יוכלו לראות מה שכתוב בתוך הס"ת — שכל זה מדגיש שהשמחה דשמח"ת היא אצל כל בני בשוה.

יז. וטעם הדבר — לפי שהתורה היא ירושה לכל אחד מישראל, "מורשה קהלת יעקב" (כנ"ל סי"ג), והרי ענין הירושה הוא אצל כל

(100) ירמי' לא, יא.
 (101) ח"ג נג, ב.
 (102) ראה גם תו"מ חע"ט ע' 207. וש"נ.
 (103) ס"ה (תו"מ חס"ו ס"ע 108). וש"נ.
 (104) רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד.
 (105) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשל"ב.

הבטיחה שכאשר "ישראל עושיין תשובה"⁴³ אזי "מיד הן נגאלין"⁴⁴, "היום אם בקולו תשמעו"⁴⁵, ואז יקויים בפועל "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו", בגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

ח. ע"פ האמור לעיל אודות ענין השמחה מצד ההתבוננות בענין "זכר ליציאת מצרים" ומצד ענין התשובה (התיקון ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו") — נשאלת השאלה לאיך גיסא: מהו הצורך בבשר ויין, ועד שאומרים "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין"?!
 וכמו בנוגע לענין האהבה שע"י ההתבוננות כו', שמספיקה

ההתבוננות לבדה,
 — וכמ"ש הרמב"ם⁴⁶ "היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם וכו'", ומפרט ההתבוננות בג' הענינים דחכמה בינה ודעת⁴⁷ שנתבארו אח"כ בתורת החסידות (כמדובר כמ"פ⁴⁸ שהרמב"ם כולל בספרו (עם היותו ספר של הלכות) כמה רמזים בתורת הסוד, החל מהתחלת ספרו: "יסוד היסודות ועמוד החכמות", כפי שביאר נכדו של הרמב"ם⁴⁹ שבראשי-התיבות נרמז שם הוי', שהוא היסוד לכל היסודות והעמוד של כל החכמות, שבהם נכלל גם ספר יד החזקה) —

אלא שההתבוננות צריכה להיות באופן שיהי' מובן גם בשכל אנושי, כדי שהאהבה תהי' "בכל לבבך"⁵⁰, "בשני יצריך"⁵¹, אבל די בהתבוננות כשלעצמה, ואין צורך בדברים נוספים;
 ואילו בנוגע לענין השמחה — לא די בהתבוננות בענין "זכר ליציאת מצרים", ובענין התשובה כו', אלא יש צורך גם בבשר ויין, ועד שאומרים "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין" — "אין כו' אלא כו'", שזהו לעיכובא (כדאיתא במנחות⁵² לגבי העומר וכיו"ב).

ט. לכאורה יש מקום לשאלה נוספת:

כיון שהשמחה היא מצד הענין ד"זכר ליציאת מצרים", ומצד ענין התשובה — מהי השייכות של ענין השמחה ליו"ט דוקא, הרי הענין

(43) סנהדרין צז, ב.
 (44) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 (45) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין צח, א.
 (46) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב.
 (47) ראה תו"מ חפ"א ע' 282 הערה 209.
 (48) ראה גם תו"מ חפ"ב ע' 377. וש"נ.
 (49) סדה"ד ד"א תתקנז. שה"ג (להחיד"א)
 (50) ואתחנן ו, ה.
 (51) ברכות רפ"ט. ספרי ופרש"י עה"פ.
 (52) פג, ב — תוד"ה מתני'.

דזכר ליצי"מ ישנו בכל יום, ופעמיים בכל יום⁵³, וכן ענין התשובה צ"ל בכל יום, ולא רק פעמיים בכל יום, אלא בכל רגע — "כל ימיו בתשובה"⁵⁴, וא"כ, מדוע שמחה זו אינה בכל יום, אלא ביו"ט דוקא?

אך על זה יש לתרץ — שיו"ט הוא עת רצון שבו יכולים לפעול ענין השמחה בנקל יותר ובאופן נעלה יותר. וע"ד שמצינו להלכה בפועל לענין תפלה הציבור, ש"אם הוא אנוס שאין יכול לבוא לבית הכנסת... יש לו לכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללין בבית הכנסת שהיא עת רצון וכו"⁵⁵.

אלא השאלה היא, כאמור, מהו הצורך בבשר ויין, ולא די בהתבוננות בענין זכר ליצי"מ ובענין התשובה, שמעוררת את השמחה.

י. וההסברה בזה — שהתכלית היא שהשמחה תחדור גם בגוף הגשמי:

יכולה להיות שמחה שהיא רק שמחת הנשמה, ואילו הגוף הוא בטל אל הנשמה. וכמו ביוהכ"פ שבנ"י דומים למלאכים⁵⁶, ואילו הגוף הוא מופשט מהגשמיות, וכידוע⁵⁷ פתגם הרה"צ רלו"צ מבארדיטשוב: איך אפשר לאכול ביוהכ"פ.

וכמו"כ יכולה להיות שמחה באופן שצהבו פניו מזה שמצא תוספתא חדתא או עתיקתא⁵⁸,

— הגוי טוען שצהיבות הפנים היא מזה שאכל מאכל ערב וכיו"ב⁵⁹, כיון שאצל גוי מונח שצהיבות פנים כזו לא יכולה להיות כי אם מעניני אכילה כו', אבל האמת היא שהי' זה בגלל שמצא תוספתא כו'.

אבל ענין זה מצינו רק אצל אמורא, ורק בנוגע לחלק הנעלה שבו — (צהבו) פניו, שזהו בדוגמת המלאך שבו.

אמנם, הענין דשמחת יו"ט צריך לחדור בכל רמ"ח אברים, עד לעקב שברגל.

[וכמודגש במיוחד בשמח"ת — שעבודת היום היא בענין הריקודים, שזהו ע"י העקב שברגל. ולהעיר מהשיחה הידועה⁶⁰ שלמחרת שמח"ת מצאו

(53) ברכות יב, סע"ב. (58) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. פסחים (54) שבת קנג, א. (59) ראה גם תו"מ חע"ו ע' 74. וש"נ. (55) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ ס"י. (60) ראה שיחת יום שמח"ת תש"א ס"ח וש"נ. (56) ראה שם סתר"י ס"ט. וש"נ. (57) ראה גם תו"מ חע"ג ע' 170. וש"נ. (58) ראה פסחים קיח, א. ועוד. (59) ראה פסחים קי"ב (תו"מ חפ"ב ע' 137). וש"נ.

משה למד עמהם (לאחרי שהיו כבר גדולים בשנים, שהרי משה הי' במדין ארבעים שנה⁶¹), מעלה עליו הכתוב כאילו ילד, והיינו, שלמרות גודל מעלתם, ועד כדי כך שמשה רבינו אמר לאהרן על נדב ואביהוא שעליהם נאמר⁶² "בקרובי אקדש", ש"הם גדולים ממני וממך", והם אלו שעמהם למד משה מיד לאחרי שלמד עם אהרן, עוד לפני שלמד עם הזקנים (כפי שמביא רש"י⁶³ "כיצד סדר המשנה") — פעל אצלם משה ענין חדש, עד ש"כאילו ילדו".

ומזה מובן במכ"ש וק"ו בנוגע לכל מחונך, שגם כשנמצא במקום שישנו כבר ענין החינוך, ניתן תמיד להוסיף בזה עוד יותר, דכיון שישנו עוד "תלמיד ותיק" (אפילו לא רב ותיק, אלא רק תלמיד ותיק) שקיבל ממשה רבינו ענין מיוחד שלא קיבלו תלמיד ותיק אחר, יש ביכלתו ליתן למחונך ענין חדש, עד כדי כך שנחשב "כאילו ילדו".

טו. וכאשר מישוהו טוען שעליו לנצל את הכשרונות שנתן לו הקב"ה, ולהתעסק בלימוד ענין עמוק בתורה, בנגלה או בחסידות, ולמה לו להתעסק בחינוך בני ובנות ישראל — הנה על זה אומרים לו, שצריך ללמוד מהנהגת משה רבינו "שלא הי' פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם"⁶⁴:

למרות גודל מעלתו של משה רבינו, שהוא זה שקיבל את התורה מהקב"ה לאחרי כ"ו דורות⁶⁵ שבהם לא קיבל את התורה אף אחד, ולאח"כ מסר נפשו עלי' עד שנקראת על שמו⁶⁶, כמ"ש⁶⁷ "זכרו תורת משה עבדי" — לא הי' פונה לעסקיו (אף שאינם סתם עסקים, כי אם עסקיו של משה רבינו), אלא התעסק עם העם, "עם" מלשון עוממות⁶⁸, כדי להכין אותם לקבלת התורה — "והגבלת את העם.. השמרו לכם עלות בהר גו"⁶⁹, "ויקדש את העם ויכבסו שמלותם"⁷⁰.

זוהי הוראה לכל אחד מישראל — שצריך להניח את עניניו ככל שתגדל מעלתם, ולעסוק בחינוך בני ובנות ישראל; ובודאי יש בכחו לעשות זאת, שהרי "איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן"⁷¹, ובמכ"ש מאדם שנותן שליחות לחבירו, שצריך לידע תכונות נפשו ולהעריך אם ביכלתו לעשות זאת, ולא יתן לו שליחות שאין ביכלתו למלא אותה,

(89) תנחומא שמות ח. (90) שמיני יו"ד, ג ובפרש"י. (91) ס"פ תשא (לד, לב). (92) מכילתא ופרש"י יתרו יט, יד. (93) ראה פסחים קיח, א. ועוד. (94) ראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמור"פ ל"ד, ד. וש"נ. (95) מלאכי ג, כב. (96) ראה תניא שעהיחווה"א רפ"ז. (97) יתרו שם, יב. (98) שם, יד. (99) תנחומא נשא יא. במדב"ר פי"ב, ג.

— שלא מתחילים עם לימוד התורה לשמה, אלא באופן דשלא לשמה, עי"ז שנותנים לו ממתקים, ממוץ וכו', כיון שצ"ל "על פי דרכו" דוקא.

וכללות ענין החינוך שמתחיל כבר אצל תינוק הוא בגלל שגם אצלו ישנו ענין הירושה דתורה, כמ"ש⁸³ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" [כפי שקורין בשמחת, ובקביעות שנה זו — גם בשמע"צ במנחה], יעקב דייקא, מלשון עקב⁸⁴.

ויש לעיין בפירושו רש"י על הפסוק: "תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב אחזנוה ולא נעזבנה" — דלכאורה: (א) פשוט הכתוב היא שתחילה נאמר על התורה ש"צוה לנו משה", ואח"כ מוסיף עוד ענין שהיא "מורשה קהלת יעקב", ואילו רש"י משנה מפשוט הכתוב ומפרש שאין כוונת הכתוב לחדש ש"תורה צוה לנו משה", אלא החידוש הוא ש"תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב", (ב) למה צריך להוסיף "אחזנוה ולא נעזבנה". וכפי שיתבאר במשך הזמן⁸⁵.

יד. ומכהנ"ל מובן גודל ההשתדלות שצ"ל בענין חינוך בני ובנות ישראל הקטנים — קטנים בפשטות, וגם אלו שקטנים בידיעות.

וגם כשנמצאים במקום שיש בו רב וכו' שכבר עוסקים בחינוך, הנה גם שם צריכים לעסוק בחינוך, ואין זה פחיתות הכבוד עבור אלו שכבר עוסקים שם בחינוך, כיון שתמיד ניתן להוסיף עוד יותר.

וכמובן גם ממאמר רז"ל⁸⁶ "כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו":

אע"פ שישנו אבי הבן, ולהיותו "חבירו" של המלמד, היינו שהוא בערכו, הרי מובן שגם האב לומד עם בנו, ועי"ז מביאו גם לחיי העוה"ב (לא רק לחיי העוה"ז)⁸⁷, אעפ"כ, צריך גם הוא ללמד את בן חבירו, ועד שעי"ז פועל אצלו ענין שהוא "כאילו ילדו".

ומודגש יותר החידוש שבדבר בכך שלומדים זאת ממ"ש⁸⁸ "ואלה תולדות אהרן ומשה", "ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה, לפי שלמדן תורה, מלמד וכו'":

מדובר אודות בני אהרן, שהי' בנו של עמרם, וגדול משה בג' שנים, ונעשה כה"ג וכו', ובודאי שלמד תורה עם בניו. ואעפ"כ, כיון שגם

(83) ברכה לג, ד.
 (84) חסר קצת (המור"ל).
 (85) נתבאר בשיחת יום שמחת"ס" (לקמן)
 (86) סנהדרין יט, ב. וש"נ. הובא בפרש"י
 עה"ת במדבר ג, א.
 (87) ראה ב"מ לג, א.
 (88) במדבר שם ובפרש"י.
 ע' ... וש"נ.

המלאכים סוליות של נעלים ("פאָנטאַפּל") והלכו למלאך מיכאל לשאול לפשר הדבר כו' — והרי לא מדובר כאן אודות ענין הנעל ברוחניות, שאין זה חידוש אצל מלאכים, וכידוע שמט"ט נקרא נעל וכו'⁶¹, ולכן אומרים בשבת רצה והחליצנו, ע"ש חלוץ הנעל דמט"ט כו'⁶², אלא מדובר אודות נעל גשמי שבעוה"ז, שלכן תמהים המלאכים על כך שנמצא בגן עדן].

ולכן לא די בהתבוננות בענין השמחה [כמו באהבת ה', שעיקרה הרגש הלב, אם כי "לבא פליג לכל שיפיין"⁶³, ע"י הדם הגשמי, שעל ידו נמשך גם החיות הרוחני כו'], אלא יש צורך גם באכילת בשר ושתיית יין — שפועלים על גשמיות הגוף.

וענין זה קשור גם עם הגלות והגאולה — כאמור לעיל שע"י ההתבוננות ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו" שמעוררת לתשובה כו' ניתוסף בענין השמחה — שהרי ענין הגלות הוא רק בנוגע לגוף, כידוע מאמר רבותינו נשיאינו⁶⁴ שהנשמה מלכתחילה לא הלכה בגלות כו', ולכן גם השמחה הקשורה עם ביטול הגלות צ"ל בנוגע לגוף דוקא, כפי שהדבר מתבטא באכילת בשר ושתיית יין.

[ובנוגע לזמן שביהמ"ק הי' קיים, שהוצרך להיות הענין דשלמי שמחה — הרי זה לפי שבקדושה יש עליות בלי גבול, ולגבי דרגא נעלית יותר נחשבת הדרגא הקודמת לענין של גלות, והרי גאולה מהגלות קשורה עם עניני הגוף דוקא].

וכידוע גם הסיפור⁶⁵ שכאשר הצ"צ אמר בנוגע לקץ דשנת תר"ח שקשור עם הדפסת הלקו"ת, השיב לו אדמו"ר מהר"ש שצריכים ביאת משיח כפשוטו, ונתקבל הדבר כו'.

יא. וההוראה מזה בעבודה בפועל — בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו"⁶⁶ במשך כל השנה:

ישנה שיטה מוטעית — שמספיק שהמוח מונח בתורה, ועד"ז בנוגע לרגש שבלב כו', אבל לא נוגע היכן נמצאם הידים או הרגלים או שאר האברים.

(61) ראה תקו"ז תכ"א (סא, א). פרדס
 (שער אבי"ע) פ"ד. עמה"מ שער טז (שער
 רישא דז"א) פי"א (קכט, סע"ג).
 (62) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה
 רפ"ה (דרמ"צ ז, סע"ב). וש"נ.
 (63) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, 43. וש"נ.
 רע"ב. רכא, ב. רלב, א.
 (64) ראה סה"ש תרפ"ז ריש ע' 170. וש"נ.
 (65) ראה גם תו"מ חפ"ג ריש ע' 53.
 וש"נ.
 (66) ויצא לב, ב. וראה סה"ש תרצ"ו ע'
 43. וש"נ.

ועל זה באה ההוראה מהענין שאין שמחה אלא בכשר ואין שמחה אלא ביין — שציווי התורה צריכים לחדור בכל הגוף.

ובלשון הכתוב⁶⁷: "תמים תהי' עם ה' אלקיך", והיינו, שהשייכות "עם הוי' אלקיך" צריכה להיות באופן של תמימות ושלמות בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים (כמובן גם ע"פ ביאור רבינו הזקן בלקו"ת⁶⁸).

וכאשר עבודת בני"י היא באופן של שלימות, "תמים תהי' גוי'", אזי נעשית שלימות עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל, ועד שפועלים גם שלימות בעולם, ואז נעשית גם הגאולה בשלימות,

— כפי שהי' ביצי"מ, שנוסף על הנשמה והגוף, יצא מהגלות גם חלקו בעולם, כולל גם החמורים (שעליהם טענו בני"י את הכסף והזהב שהוציאו ממצרים, כדאיתא בגמרא במסכת בכורות⁶⁹), ועד לחלק הכי תחתון שבהם שהיא פרסת הרגל — "לא תשאר פרסה"⁷⁰, כיון שזהו רכוש של בני"י —

גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בעגלא דידן.

* * *

יב. נזכר לעיל (ס"י) בנוגע לאהבת ה', שאע"פ שהמצוה היא שיהי' הרגש שבלב, הרי זה צ"ל באופן ש"לבא פליג לכל שייפיין", היינו, שמהלב יומשך בכל אברי הגוף לפעול בהם שינוי הטבע, שהי' תהי' מחלקת צדקה לעניים, והרגל תרוץ לדבר מצוה, ועד"ז בשאר האברים לפי ענינם נוכשם שהילוך הדם מהלב אל כל האברים הוא ע"י שס"ה גידים, כך גם פעולת הלב על כל האברים ברוחניות היא ע"י שמירת שס"ה מצוות לא תעשה שכנגד שס"ה גידים⁷¹], כך, שהעיקר הוא הלב, וממנו נמשך לכל האברים, וכמו בגשמיות, שכאשר יש איזה חסרון בא' מאברי הגוף, יש לבדוק לכל לראש את הלב כו'.

ובהמשך לזה יש לעורר גם בנוגע לענין החינוך — שנוסף על ענין החינוך כפשוטו, שהוא העיקר, שלא ישאר בן או בת בישראל שלא יקבלו חינוך הכשר וחינוך הקדוש, צ"ל ענין החינוך (החל מחינוך עצמו) גם בנוגע לאהבת ה', שרגש האהבה שבלב יומשך ויחדור בכל אברי הגוף, כל אחד לפי ענינו, ועד שיהי' באופן ד"כי מטא למודים מנפשי כרע"⁷²,

(67) פ' שופטים יח, יג.

(68) נצבים מה, ג.

(69) ה, ב.

(70) בא יר"ד, כו.

(71) זח"א קע, ב.

(72) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד.

הובא בתוס' שבת קיח, סע"ב. ועוד.

וכמסופר אודות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁷³, שבהיותו בן י"ב שנה הרגיל את עצמו שכל אבר יתנהג מעצמו ע"פ ציווי השו"ע.

יג. וענין החינוך מודגש גם בשמח"ת — כידוע המנהג שהי' אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר ליתן לילדים לנשק את ספרי התורה בשמח"ת⁷⁴, כדי לחנכם ולהרגילם בענין חיבת התורה.

ולהעיר, שהחינוך לחיבת התורה מתחיל כבר כאשר התינוק נמצא עדיין בעריסה, כפי שנהגו⁷⁵ בבתי בני"י מדורי דורות לשיר לתינוקות שיר ערש אודות חיבת התורה: "די תורה איז די בעסטע סחורה" (או תוכן הדברים בשפת המדינה), שזהו התוכן ד"כי טוב סחרה מכל סחורה"⁷⁶ שאומרים לגדול.

ובפרטיות יותר:

אע"פ שמדובר אודות תינוק בעריסה שאינו שייך עדיין להבנה והשגה, מ"מ, שרים לו שיר אודות חיבת התורה, ולא מסתפקים בכך שענין זה יהי' במחשבת האם ועל ידה יגיע לתינוק, אלא יש צורך שיומשך ע"י כלי האוזן של התינוק, ועי"ז יורגש גם בנשמתו.

והטעם שמבטאים חיבת התורה בכך שהיא ה"סחורה" הטובה ביותר, אף שלכאורה יש להדגיש את מעלת התורה שהיא "שעשועים גוי' לפנינו"⁷⁷ ו"נעלמה מעיני כל חי"⁷⁸ — הרי זה ע"פ מ"ש⁷⁹ "חנוך לנער על פי דרכו", ודרכו של נער, שאינו שייך להבין הענין ד"שעשועים גוי' לפנינו" ו"נעלמה מעיני כל חי", ולכן צריך להסביר לו שהתורה היא ה"סחורה" הטובה ביותר, כיון שענין של סחורה שייך כבר להבנתו.

— בנוגע לדוד המלך, מצינו שכאשר שיבח את התורה באמרו "זמירות היו לי חוקיך"⁸⁰, "אמר לו הקב"ה דברי תורה . . אתה קורא אותן זמירות"⁸¹ (בתמי'), ועד שנענש על זה, כי, לפי ערכו הי' צריך לשבח את התורה באופן נעלה יותר באין ערוך; אבל כשמדובר אודות "חנוך לנער", הרי זה צ"ל "על פי דרכו" — לומר לו שהתורה היא ה"סחורה" הטובה ביותר. וע"ד שמבאר הרמב"ם בפירושו המשניות⁸² סדר החינוך של קטן

(73) ראה סה"ש תרפ"ה ס"ע 91 ואילך. לשון הכתוב — משלי ג, יד).

וראה גם תו"מ חס"ו ע' 332. וש"נ. (77) שם ח, ל.

(74) ראה גם שיחת יום שמח"ת תשל"ג. (78) איוב כח, כא.

בתחלתה ובהערה 10 (תו"מ ח"ע ע' 116). (79) משלי כב, ו.

(80) תהלים קיט, נד. וש"נ.

(81) סוטה לה, סע"א.

(82) סנהדרין ר"פ חלק. (75) ראה גם תו"מ חע"ו ע' 164. וש"נ.

(76) פיוט "שישו ושמחו" דשמח"ת (ע"פ